

3 ANALÝZA SPISU INFORMATÓRIUM ŠKOLY MATERSKEJ

Didaktická koncepcia Jana Amosa Komenského tvorila v čase svojho vzniku základy všeobecnej pedagogiky. Mala zabezpečiť realizovanie vytýčených cieľov i úloh výchovy, resp. vzdelávania. Človeku chcela pomôcť pri poznávaní seba, okolitého sveta, sebaovládani aj povznesení k Bohu (STROGOŇ, T.-CACH, J.-MÁTEJ, J.-SCHUBERT, J. 1986, s. 98).

J. A. Komenský sa pri formovaní didaktickej koncepcie mohol oprieť o názory pedagógov Wolfganga Ratkeho (1571-1635)¹, Johanna Rhenia (1574-1639)², Christoha Helwiga (1581-1617)³, Stephana Rittera (asi 1600-1650)⁴, Eliasa Bodina (1600-asi 1650)⁵ či filozofov Tommasa Campanellu (1568-1639)⁶ a Francisa Bacona (1561-1626)⁷.

---

¹ *Wolfgang Ratke (Ratichius)* bol nemecký pedagóg, ktorý študoval na hamburskom Johanneu a univerzite v Rostocku. V *Memoriáli* z roku 1612 požadoval, aby sa v záujme uľahčenia výučby cudzích jazykov zaviedol do škôl materinský jazyk. W. Ratke zdôrazňoval psychologické aspekty výchovy (KOMENSKÝ, J. A. 1989, s. 363).

² *Johannes Rhenius* pôsobil v Lipsku. Bol pedagogickým stúpencom W. Ratkeho, s ktorým reformoval školy v Köthene. J. Rhenius odporúčal trojité rozdelenie vyučovacej látky v spise *Methodus instutionis* z roku 1617 (KOMENSKÝ, J. A. 1989, s. 364).

³ *Christoph Helwig (Helvicus)* pracoval od roku 1607 v Giessene ako profesor hohoslovia i hebrejčiny. Zásady W. Ratkeho uplatnil najmä v diele *Didacticae delineatio*, ktoré vyšlo roku 1619 (KOMENSKÝ, J. A. 1989, s. 354).

⁴ *Stephan Ritter (Ritterus)* patril k prívržencom W. Ratkeho a reformátorom súdobej pedagogiky. Pôsobil ako rektor v Korbachu. S. Ritter vydal roku 1621 prácu *Nova didactica* (KOMENSKÝ, J. A. 1989, s. 364).

⁵ *Elias Bodin (Bodinus)* bol nemecký pedagóg žijúci od roku 1618 v Hamburgu. E. Bodin roku 1621 v Hamburgu vydal spis *Didaktik oder Lehrkunst* (KOMENSKÝ, J. A. 1989, s. 347).

⁶ *Tommaso Campanella* bol kalabrijský dominikán, ktorého pre názory o potrebnej premene spoločnosti väznili španielska inkvizícia do roku 1626 a neskôr ohrozovala pápežská inkvizícia. Predstierajúc šialenstvo unikol z Talianska do Francúzska roku 1634. T. Campanella uvažoval o vzniku svetovej monarchie orientovanej na kresťanstvo predovšetkým v utópii *O slnečnom štáte* (KOMENSKÝ, J. A. 1989, s. 348).

⁷ *Francis Bacon (Baco Verulamský)* bol anglický štátnik a filozof, ktorý patril medzi zakladateľov empirizmu. Za zdroj poznania pokladal skúsenosť i metódu indukcie vychádzajúcu z analýzy prírodných javov. J. A. Komenského nadchol myšlienkou, že nové poznanie treba hľadať a získať

Výsledkom tvorivých snáh J. A. Komenského sa stal i spis nazvaný *Informatórium školy materskej*. Vo všeobecnosti je považovaný za jedno z najvýznamnejších diel, ktoré J. A. Komenský napísal. Informatórium vzniklo prerobením jeho skoršej práce *Ráj český* (Paradisus Bohemiae). J. A. Komenský zamýšľal Informatórium vydať po návrate do vlasti.

Projekt *Ráj český* bol koncipovaný pod dojemom dočasných víťazstiev švédsko-saskej koalície. Krátky spis predstavoval úvod k zamýšľanému pedagogicko-encyklopedickému súboru určenému pôvodne na obnovu výchovy v českých krajinách (KUMPERA, J. 1992, s. 283). Do nedokončeného celku mali patriť všetky didaktické plány J. A. Komenského (PŠENÁK, J. 1991, s. 264). Projekt bol rozdelený na všeobecnú teoretickú časť (česká *Didaktika*) a špeciálnu praktickú časť (učebnice pre žiakov i príručky pre vychovávateľov, teda *Informatória*) (PODHÁJECKÁ, M. 1995, s. 102). J. A. Komenský projekt nedokončil kvôli zmenenej politickej situácii. Úvod *Rája českého* bol zaradený do latinskej verzie *Didaktiky* (KUMPERA, J. 1992, s. 283).

Ráj český venovaný „národu českému“ zdôvodňoval význam všestranného vzdelania mládeže ako hlavnej záruky lepšej budúcnosti. J. A. Komenský podmienil obnovu spoločnosti porážkou Habsburgovcov („*Antikristova království*“) i mravnou obrodou cirkvi, resp. náboženstva v duchu evanjelia. *Ráj český* pripomínal, že „*má-li neřádům lidským nějak bráněno býti*“, aby sa ľudia „*nenavraceli zase k bláznovství předešlých motanin*“ musí byť „*nejen národ náš, ale i jiné světlem moudrosti*“ obdarený a osvietený (KUMPERA, J. 1992, s. 283-284).

Spis Informatórium školy materskej poskytoval návod ako majú rodičia postupovať pri výchove najmenších (KOMINAREC, I. 1995, s. 68), teda detí do šiestich rokov veku. J. A. Komenský ako prvý na svete rozpracoval teóriu predškolskej výchovy. Príručka Informatórium školy materskej zdôrazňovala, že výchova detí do šiestich rokov veku predstavuje prvú etapu riadeného vývoja človeka, od ktorej závisí úspech ďalšieho výchovného pôsobenia. J. A. Komenský presadzoval, aby sa cieľ výchovy najmenších v podstatných rysoch nelíšil od cieľa výchovy mládeže či dospelých (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 7, 51-52).

J. A. Komenský sa predškolskou výchovou okrem Informatória zaoberal v prácach: *Listové do nebe* [1618-1619]; *O sirobě* [1622-1624]; *Labyrint světa a lusthaus srdce* [1623]; *Didaktica to jest Umění umělého vyučování* [1627-1632]; *Ráj církve znovu se*

---

novou metódou. F. Bacon ovplyvnil myslenie anglických či francúzskych materialitov 18. storočia prostredníctvom diela *Novum organum scientiarum* z roku 1620 (KOMENSKÝ, J. A. 1989, s. 347).

rozzelenávající. Ráj český (Paradisus ecclesiae renascentis. Paradisus Bohemiae) [1631-1632]; *Navržení krátké o obnovení škol v království českém* [1632?]; *Haggaus znovuoživlý* (Haggaeus redivivus) [1632?]; *Předsíň Dvěří jazyků otevřených* (Januae linguarum reseratae Vestibulum) [1632-1633]; *Velká didaktika, ukazující obecné umění naučit všechny všemu* (Didactica magna universale omnes omnia docendi artificium exhibens) [1633-1638-1657]; *Náčrt pansofie* (Pansophiae diatyposis) [1639-1643]; *Katalog děl, která mají být napsána* (Catalogus operum elaborandorum) [1641]; *Cesta světla* (Via lucis) [1641-1642]; *Všemoudrost* (Pansophia), *Vševýchova* (Pampaedia), *Všenáprava* (Panorthosia) tvoriace súčasť *Obecné porady o nápravě věcí lidských* (De rerum humanarum emendatione consultatio catholica) [1645-1670]; *Řeč o vzdělání ducha* (De cultura ingeniorum oratio) [1650]; *Škola vševedná* (Schola pansophica) [1650-1651]; *Umění číst a psát pro začátečníky* (Artificii legendi et scribendi tirocinium) [1651-1652]; *Osvětlovač Předsíně a Dvěří jazyků* (Vestibuli et Januae linguarum lucidarium) [1652-1653]; *Svět viditelných věcí v obrazech* (Orbis sensualium pictus) [1652-1654]; *Škola hrou aneb živá encyklopedie* (Schola ludus seu encyclopaedia viva) [1653-1654]; *Šťěstí národa* (Gentis felicitas) [1654?]; *Posvátná cvičení pro začátečníky* (Sacra exercitia tironum) [1658]; *Mravouka pro děti* (Puerilis ethica) [1658]; *První ochutnání rozličného vzdělání* (Praegustus variae eruditionis) [1658] atd.⁸

J. A. Komenský vnímal předškolní výchovu v širších súvislostiach plánov na pozdvihnutie národného i kultúrneho života českých krajín (PODHÁJECKÁ, M. 1995, s. 102). Informatória mali vychovávateľov poučovať o tom, ako postupovať podľa učebníc. J. A. Komenský informatória nedokončil, pretože po roku 1632 sa sústredil na skvalitnenie latinského školstva. Z informatórií sa zachovalo iba Informatorium školy materskej, prvá systematická práca o cieľi, obsahu aj prostriedkoch výchovy najmenších v rodine. J. A. Komenský napísal Informatorium česky roku 1632⁹ ako vyplýva z rukopisu *Velkej didaktiky*, ktorý objavil G. H. Turnbull. Informatorium školy materskej do roku 1670 v češtine nevyšlo (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 57). Český text Informatória zostal v rukopise, ktorý roku 1856 v Lešne objavil A. Gindely. Informatorium školy materskej z roku 1632 nie je autografom J. A. Komenského. Rukou J. A. Komenského boli napísané iba opravy, resp. poznámky späté s Informatóriom vrátane notového a textového záznamu uspávanky *Spi, mé malé poupě* (KUMPERA, J. 1992, s. 246). J. A. Komenský prvýkrát Informatorium odporučil všetkým

⁸ Bližšie pozri: ČAPKOVÁ, D. 1968. *Předškolní výchova v díle J. A. Komenského, jeho předchůdců a pokračovatelů*. Praha: SPN, s. 46-67.

⁹ *Informatorium školy mateřské* [1630-1632].

rodičom v českej *Didaktike* (XVIII). V Lešne (1633)¹⁰ vyšla nemecká verzia Informatória. Onedlho vznikli ďalšie nemecké edície Informatória v Lipsku (1634) a Norimbergu (1636). J. A. Komenský poslal Informatórium roku 1633 S. Hartlibovi. Anglický preklad spisu bol publikovaný pravdepodobne roku 1641¹¹, pričom vznikol ešte pred príchodom J. A. Komenského do Londýna (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 58, 145). Poľská verzia Informatória (doposiaľ nezvestná) vyšla v Toruni roku 1636. Roku 1642¹² bol v Štockholme publikovaný švédsky preklad Informatória (KUMPERA, J. 1992, s. 246). J. A. Komenský mal v úmysle vytvoriť vylepšenú verziu Informatória školy materskej, ktorú v pláne *Katalog děl, která mají být napsána* (Catalogus operum elaborandorum) nazval *Poučení rodičům* (Informatorium ad parentes). Catalogus objavil G. H. Turnbull (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 60). J. A. Komenský roku 1653 preložil Informatórium do latinčiny kvôli pozdvihnutiu pomerov v Blatnom Potoku (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 61). Latinská úprava Informatória bola pod názvom *Škola dětství* (Schola infantiae) vydaná v Amsterdame roku 1657 ako súčasť súboru *Opera didactica omnia* (KUMPERA, J. 1992, s. 246, 296).

Prvé české vydanie Informatória školy materskej pripravil A. Gindely roku 1858¹³ podľa českého rukopisu objaveného v Lešne (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 179). A. Gindely do českej verzie príručky namiesto rozsiahleho predhovoru, životopisu J. A. Komenského či

---

¹⁰ *Informatorivm. Der Mutter Schul. das ist, Ein richtiger vnd augenscheinlicher bericht, wie frome Eltern, theils selbst, theils durch ihre Ammen, Kinderwaerterin, vnnndt andere mitgehuelffen, ihr allerthwerstes Kleinod, die Kinder, in den ersten sechs Jahren, ehe sie den Praeceptoren vbergeben werden, recht vernuenfftiglich, Gott zu ehren, ihne selbst zu troest, den Kindern aber zur seeligkeit aufferziehen vnd vben sollen...* Gedruckt zur Polnischen Lissaw, 1633 [1633].

¹¹ *The School of Infancy* [1641].

¹² *Informatorium Maternum Eller Moder-Schola, Thet aer: Een richtigh och oegonskijnligh Beraettelse, huru Foeraeldrarna, eendels stelfwe, eendels genom andras Medhielp, sitt dyrebareste Clenod Barnen vithi thefoerste sex Aehren, foer aen the tilbetroos af Laerefaeder at vnderwijsas, Gudi til Aehra, sigh sielfwom til Troest, och Barnen til Saligheet vpfostra oc oefwa skole...* Vttolkat Af Erico Schrodero. Cum Gratia & Privilegio. Tryckt i Stockholm af Translatoris egen Typographia, Anno MDCXLII [1642].

¹³ KOMENSKÝ J. A. 1858. *Jana Amosa Komenského Informatorium školy mateřské, to jest pořádná a zřetelná zpráva, kterak rodičové pobožní i sami i skrze chůvy, pěstouny a jiné pomocníky své nejdražší svůj klénat, dítky své milé, v prvním jejich a počátečním věku rozumně a počestně k slávě Bohu, sobě ku potěšení, dítkám pak svým za spasení věsti a cvičiti mají.* Předmluvu napsal Antonín Gindely. Praha: Museum království Českého. 92 s.

rozboru Informatória zaradil iba krátke úvodné slovo a stručnú charakteristiku práce o výchove detí predškolského veku. A. Gindely v predhovore k českej edícii Informatória bránil protestantské stanoviská J. A. Komenského v dobe bachovho absolutizmu, keď bola výchova, resp. školstvo podriadené katolíckej cirkvi. Vydanie Informatória v Prahe roku 1858 bolo priekopníckym činom (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 179-180).

Ďalšie české edície Informatória školy materskej vznikli v rokoch: 1873¹⁴, 1884¹⁵, 1893¹⁶, 1908¹⁷, 1913¹⁸, 1925¹⁹, 1930²⁰, 1933²¹, 1938²², 1940²³, 1947²⁴, 1951²⁵, 1952²⁶,

---

¹⁴ KOMENSKÝ, J. A. 1873. *Jana Amosa Komenského Informatorium školy mateřské*. K novému vydání upravil Josef Kořínek. Ženský svět. Sbíрка spisův k poučení a zábavě. Svazek III. Pořádá Věnceslava Lužická. Praha: F. A. Urbánek. 98 s.

¹⁵ KOMENSKÝ, J. A. 1884. *Jana Amosa Komenského Informatorium školy mateřské*. K novému vydání upravil Josef Kořínek. Druhé vydání. Urbánkova Bibliotéka paedagogická. Sbíрка spisů pro učitele, pěstouny, rodiče a vzdělavatele lidu vůbec. Vydávaná pomocí osvědčených našich pedagogův. Svazek 108. Praha: F. A. Urbánek. 54 s.

¹⁶ KOMENSKÝ J. A. 1893. *Jana Amosa Komenského Informatorium školy mateřské, tj. pořádná a zřetelná zpráva, kterak rodičové pobožní i sami i skrze chůvy, pěstouny a jiné pomocníky své nejdražší svůj klenot, dítky své milé, v prvním jejich a počátečním věku rozumně a počestně k slávě Bohu, sobě ku potěšení, dítkám pak svým ku spasení vésti a cvičiti mají*. K novému vydání upravil A. L. Berger. Pardubice: F. Hoblík. 87 s.

¹⁷ Roku 1908 vyšli v češtině dve verzie Informatória:

KOMENSKÝ, J. A. 1908. *Vybrané spisy J. A. Komenského svazek II. Informatorium školy mateřské. Rozprava k Vratislavským. Didaktika analytická*. Z latiny přeložil A. Krejčí. Úvodem a poznámkami opatřil J. V. Novák. Praha: Dědictví Komenského. 267 s.

KOMENSKÝ, J. A. 1908. *J. A. Komenského Veliká didaktika a Informatorium školy mateřské*. Výtahy z pedagogických klasiků, sešit 1. Praha: Dědictví Komenského. 88 s.

¹⁸ KOMENSKÝ, J. A. 1913. *Veškerých spisů Jana Amosa Komenského svazek IV*. K vydání upravil Jan V. Novák. Brno: Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě. 640 s. Ide o trojjazyčnú edíciu Informatória v češtině, němčine aj latinčine podľa vyhotovení J. A. Komenského.

¹⁹ KOMENSKÝ, J. A. 1925. *J. A. Komenského Informatorium školy mateřské*. Úvod a poznámky napsal Josef Hendrich. Sbíрка souvislé četby školní, svazek 57. Praha: F. Topič. 98 s.

²⁰ KOMENSKÝ, J. A. 1930. *Jan Amos Komenský: Rodičům ... aby v každém domě měli a sobě čtli nebo čísti dali*. S předmluvou a vysvětlivkami S. T. [B. Souček Tábořský]. Tábor. 80 s.

²¹ KOMENSKÝ, J. A. 1933. *Jana Amosa Komenského Informatorium školy mateřské*. Úvod a poznámky napsal Josef Hendrich. 2. vydání. Sbíрка souvislé četby školní. Svazek 57. Pořádá F. Strejček. Praha: F. Topič. 98 s.

1954²⁷, 1958²⁸, 1964²⁹, 1968³⁰, 1972³¹, 1973³², 1975³³, 1979³⁴, 1983³⁵, 1986³⁶, 1992³⁷, 2003³⁸, resp. 2007³⁹.

---

²² KOMENSKÝ, J. A. 1938. *Jana Amosa Komenského veškeré spisy. Svazek IV. Oddíl II. Didaktika velká. Informatorium školy mateřské. Johannis Amos Comenii Opera omnia. Tomus IV. Fasciculus II. Didactica magna. Informatorium scholae maternae.* Uspořádal Josef Hendrich. 2. vydání. Brno: Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě a Filozofická fakulta Masarykovy university. 324 s. Štvrtý zväzok Veškerých spisov J. A. Komenského obsahoval latinskú verziu Veľkej didaktiky aj Informatória.

²³ KOMENSKÝ, J. A. 1940. *Komenský maminkám. Informatorium školy mateřské.* Přeložila Leontýna Mašínová. Praha: Ymca. 85 s.

²⁴ Roku 1947 vznikli dve české edície Informatória:

KOMENSKÝ J. A. 1947. *Jana Amosa Komenského Informatorium školy mateřské.* Úvod a poznámky napsal Josef Hendrich. Třetí vydání. Sbíрка souvislé četby školní. Svazek 57. Pořádá F. Strejček. Praha: Topičova edice. 104 s.

KOMENSKÝ, J. A. 1947. *Komenský maminkám. Informatorium školy mateřské.* Do nové češtiny přepsala Leontýna Mašínová. 2. vydání. Praha: Ymca. 85 s.

²⁵ KOMENSKÝ, J. A. 1951. *Didaktické spisy. Didaktika (velká). Didaktika analytická. Informatorium školy mateřské. Ráj český. Navržení krátké o obnovení škol v království českém.* Upravil František R. Tichý. Knihovna pedagogických klasiků svazek I. Praha: Dědictví Komenského. 402 s.

²⁶ KOMENSKÝ, J. A. 1952. *Informatorium školy mateřské.* Vydání upraveno pro potřebu pedagogických gymnázií pro vzdělání učitelek mateřských škol. Upravil, úvodem a poznámkami opatřil František R. Tichý. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 58 s.

²⁷ KOMENSKÝ, J. A. 1954. *Didaktické spisy. Didaktika (velká). Didaktika analytická. Informatorium školy mateřské. Ráj český. Navržení krátké o obnovení škol v království českém.* Upravil a úvod napsal František R. Tichý. 2. vydání. Knihovna pedagogických klasiků. Nová řada, svazek I. Praha: SPN. 389 s.

²⁸ KOMENSKÝ, J. A. 1958. *Vybrané spisy Jana Amose Komenského. Svazek I. Navržení krátké o obnovení škol v Království českém. Velká didaktika. Informatorium školy mateřské. Brána jazyků otevřená.* Slovo úvodní akad. Otokar Chlup. Ed. Jan Patočka et al. Praha: SPN. 452 s.

²⁹ KOMENSKÝ, J. A. 1964. *Informatorium školy mateřské.* Upravil, úvodem, poznámkami a slovníčkem opatřil František R. Tichý. 2. upravené vydání. Praha: SPN. 52 s.

³⁰ KOMENSKÝ, J. A. 1968. *Informatorium školy mateřské.* Praha: SPN.

³¹ KOMENSKÝ, J. A. 1972. *Informatorium školy mateřské.* Vydání upraveno pro potřebu pedagogických škol pro vzdělání učitelek mateřských škol. Upravil, úvodem, poznámkami a slovníčkem opatřil František R. Tichý. 3. upravené vydání. Praha: SPN. 52 s.

Prvý slovenský preklad Informatória školy materskej bol v jubilejnom roku 1892⁴⁰ vydaný zásluhou Karola Salvu vlastným nákladom a tlačou podľa českej edície spisu z roku 1858 (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 190). Iniciatíva publikovať Informatórium v slovenčine vyšla od ľudí zoskupených okolo časopisu *Dom a škola*⁴¹ (ČUMA, A. 1992, s. 38). Slovenská verzia Informatória obsahovala venovanie Terézii Vansovej, báseň o J. A. Komenskom od Slava Čebratského⁴² i životopis J. A. Komenského podľa G. A. Lindnera. K. Salva v úvode k Informatóriu upozornil na význam predškolskej výchovy vo vtedajšom sociálnom aj národnostnom boji Slovákov proti maďarizácii (slovenské materské školy v tom čase prakticky nejestvovali). Úvod sa zaoberal kritikou maďarských opatrovní („*ovodi*“), ktoré mali prispieť k odnáródňovaniu slovenských detí už od útleho veku. K. Salva navrhol ako

---

³² KOMENSKÝ, J. A. 1973. *Johannis Amos Comenii Opera omnia. Tomus XI. Paradisus ecclesiae renascentis (Ráj cirkve znovu se rozzelenávající). Didactica. Informatorium školy mateřské. Informatorium maternum, der Matterschul. Navržení krátké o obnovení škol v království českém. Dvěře jazyků otevřené. Diogenes Cynicus redivivus. Abrahamus patriarcha.* Vědecký redaktor B. Havránek. První vydání v nakladatelství Academia. Praha: Academia. 554 s.

³³ KOMENSKÝ, J. A. 1975. *Informatorium školy mateřské.* Upravil, úvodem, poznámkami a slovníčkem opatřil František R. Tichý. 4. vydání. Praha: SPN. 52 s.

³⁴ KOMENSKÝ, J. A. 1979. *Informatorium školy mateřské.* Upravil, úvodem, poznámkami a slovníčkem opatřil František R. Tichý. 5. vydání. Praha: SPN. 52 s.

³⁵ KOMENSKÝ, J. A. 1983. *Informatorium školy mateřské.* Upravil, úvodem, poznámkami a slovníčkem opatřil František R. Tichý. 6. vydání. Praha: SPN. 52 s.

³⁶ KOMENSKÝ, J. A. 1986. *Informatorium školy mateřské.* Povinná četba pro pedagogické školy: třídy pro přípravu učitelek mateřských škol. Upravil, úvodem, poznámkami a slovníčkem opatřil František R. Tichý. 7. vydání. Praha: SPN. 52 s.

³⁷ KOMENSKÝ, J. A. 1992. *Informatorium školy mateřské.* K vydání připravila Noemi Rejchrtová. První souborné vydání. Praha: Kalich. 140 s. ISBN 80-7017-492-7.

³⁸ KOMENSKÝ, J. A. 2003. *Informatorium školy mateřské.* Brno: Masarykova univerzita. Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky. [elektronický zdroj]

³⁹ KOMENSKÝ, J. A. 2007. *Informatorium školy mateřské.* Předmluvu napsal Martin Steiner. Druhé vydání v nakladatelství Academia. Praha: Academia. 132 s. ISBN 978-80-200-1451-1.

⁴⁰ KOMENSKÝ, J. A. 1892. *J. A. Komenského Informatórium školy materskej. K oslave tristých narodenín pôvodcových v slovenskom preklade vydal Slavo Čebratský.* Ružomberok. Tlačou Karola Salvu. 130 s. Slovenská verzia Informatória z roku 1892 mala 10 kapitol.

⁴¹ Časopis *Dom a škola* vychádzal v rokoch 1885-1897.

⁴² Pseudonym Slavo Čebratský používal Karol Salva.

môže deti v predškolskom veku sústavne vychovávať rodina namiesto maďarských opatrovní (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 190-191).

Príručka Informatórium školy materskej bola jediným pedagogickým dielom J. A. Komenského v slovenčine až do roku 1954, keď prvýkrát v slovenskom preklade vyšla *Veľká didaktika* ako súčasť Vybraných spisov J. A. Komenského (ČUMA, A. 1992, s. 40).

K vydaniu slovenskej verzie Informatória opätovne došlo roku: 1956⁴³, 1965⁴⁴, 1970⁴⁵, 1975⁴⁶, 1978⁴⁷, 1981⁴⁸ aj 1991⁴⁹.

Okrem češtiny a slovenčiny bolo Informatórium školy materskej po roku 1670 publikované napríklad v angličtine (Veľká Británia: 1858⁵⁰, 1897; USA: 1893, 1896⁵¹, 1956⁵²), nemčine (1863, 1864, 1874, 1875, 1884⁵³, 1886, 1891, 1898, 1905, 1907⁵⁴, 1943,

---

⁴³ KOMENSKÝ, J. A. 1956. *Vybrané spisy II*. Knižnica pedagogických klasikov zv. 11. Rediguje Ľudovít Bakoš. Z latinského originálu do slovenčiny preložili Július Špaňár, Jozef Kuruc, Ján Janovjak, Emanuel Kettner a Michal Knap. Bratislava: SPN. 434 s.

⁴⁴ KOMENSKÝ, J. A. 1965 [1964]. *Informatórium školy materskej*. Vydanie upravené pre potrebu pedagogických škôl pre vzdelávanie učiteliek materských škôl na Slovensku. Podľa českého originálu Františka R. Tichého do slovenčiny preložil Emanuel Kettner. Bratislava: SPN. 34 s.

⁴⁵ KOMENSKÝ, J. A. 1970. *Informatórium školy materskej*. Z českého originálu do slovenčiny preložil a upravil Jozef Mistrik. Bratislava: Univerzita Komenského. 79 s.

⁴⁶ KOMENSKÝ, J. A. 1975. *Informatórium školy materskej (Schola infantiae)*. Do slovenčiny preložil Emanuel Kettner. Druhé, nezmenené vydanie. Bratislava: SPN. 37 s.

⁴⁷ KOMENSKÝ, J. A. 1978. *Informatórium školy materskej (Schola infantiae)*. Do slovenčiny preložil Emanuel Kettner. Druhé, nezmenené vydanie. Bratislava: SPN. 37 s. Slovenské vydanie Informatória z roku 1978 obsahovalo 11 kapitol.

⁴⁸ KOMENSKÝ, J. A. 1981. *Informatórium školy materskej*. Bratislava: SPN.

⁴⁹ KOMENSKÝ, J. A. 1991. *Informatórium školy materskej*. Predslov napísal Milan Hamada. Z latinského originálu do slovenčiny preložila Mária Novacká. Bratislava: SPN. 160 s. ISBN 80-08-01568-3.

⁵⁰ COMENIUS, J. A. 1858. *The School of Infancy. An Essay on the Education of Youth During Their First Six Years to which is prefixed a sketch of the Life of the Author*. Transl. Daniel Benham. London.

⁵¹ COMENIUS, J. A. 1896. *School of Infancy. An essay of the Education of Youth during the first six years*. Edited with an Introduction and notes by Will S. Monroe. Boston.

⁵² COMENIUS, J. A. 1956. *The School of Infancy*. Edited with an Introduction by Ernest M. Eller. Chapel Hill, North Carolina.

1962, 1987), ruštine (1892, 1893⁵⁵, 1894, 1911, 1939, 1947⁵⁶), fínčine (1866), švédčine (1868), srbochorvátčine (1886⁵⁷), rumunčine (po roku 1925, 1937), maďarčine (1929), poľštine (1931) či nórčine (1965).

Slovenské vydanie Informatória školy materskej z roku 1991⁵⁸ obsahovalo okrem **úvodu** aj **12 kapitol**⁵⁹ rozdelených na tri časti. Prvú časť práce tvorili tri kapitoly, ktoré opisovali akým drahocenným darom sú pre rodičov ich deti (I). J. A. Komenský vysvetlil význam i cieľ systematickej výchovy najmenších (II-III). Vlastné Informatórium pozostávalo zo IV.-X. kapitoly, ktoré zahŕňali hlavné úlohy týkajúce sa jednotlivých výchovných zložiek (PODHÁJECKÁ, M. 1995, s. 103). J. A. Komenský sa zaoberal požadovaným rozsahom základných cností i znalostí o svete (IV), zdravím detí aj budúcnosti matiek (V), rozumovou, resp. pracovnou výchovou (VI-VII), rozvojom reči (VIII), mravnou či náboženskou výchovou (IX-X) (KUMPERA, J. 1992, s. 247). Tretiu časť spisu predstavovali dve kapitoly (XI-XII), ktoré rozoberali prípravu dieťaťa na vstup do „*obecné školy*“ (PODHÁJECKÁ, M. 1995, s. 103).

V **úvode** Informatória školy materskej sa konštatuje, že:

*Najlepšia opatera ľudského pokolenia je v kolíske,
ako dosvedčuje Boh u Izaiáša (Iz 28, 8, 9).
Lebo predísť skaze je ľahšie ako pokazené
naprávať, ba čo viac, to, čo je úplne pokazené,
nemožno naprávať. Z toho vyplýva výrok:*

---

⁵³ Roku 1884 boli publikované dve nemecké verzie Informatória vďaka Beegerovi a Luetbecherovi, resp. Beegerovi a Zoubkovi (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 181).

⁵⁴ COMENIUS, J. A. 1907. *Pädagogische Schriften. 3. Band. I. Die Mutterschule. 2. Didactische Ähreniese*. Herausgegeben von C. Th. Lion. Bibliothek pädagogischer Klassiker. Langensalza.

⁵⁵ Roku 1893 vyšiel ruský preklad Informatória v časopise *Obrazovanie* i v Nižnom Novgorode zásluhou ruského Čecha V. Ržigy (Říhy) (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 187-188).

⁵⁶ KOMENSKIJ, J. A. 1947. *Materinskaja škola*. Perevod D. N. Korol'kova. Pod redakcijej, s uvodnoj stat'jej i primečanijami prof. A. A. Krasnovskogo. Biblioteka vospitatelja detskogo sada. Moskva.

⁵⁷ KOMENSKIJ, J. A. 1886. *J. A. Komenskogo Informatorijum za školu materinsku*. S česokoga originala preveo Vjenceslav Zabož Mařík. Dnjžnica za Učitelja, Knj. XVIII. Zagreg.

⁵⁸ KOMENSKÝ, J. A. 1991a. *Informatórium školy materskej*. Bratislava: SPN. 160 s. ISBN 80-08-01568-3.

⁵⁹ Bližšie pozri prílohu (najmä Zoznam kapitol spisu Informatórium školy materskej).

*„Všetko závisí od začiatku. Ako sa položia základy,
tak ide potom všetko.“*

*Preto aj Kristus povedal: „Nechajte maličkých
prísť ku mne a nebráňte im,*

lebo im patrí Božie kráľovstvo.“ (Mk 10, 14)

*A Šalamún povedal: „Mládenec pripravený na
svoju životnú cestu neodchýli sa od nej ani v starobe.“*

(KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 15)

Spis Informatórium školy materskej radil rodičom a vychovávateľom ako treba rozvíjať vonkajšie i vnútorné sily detí od prenatálneho obdobia do šiestich rokov veku.

J. A. Komenský považoval deti za neoceniteľný klenot a dar boží, ktorý sa nedá s ničím porovnať. Veľkú náklonnosť dával najmenším najavo z troch dôvodov. Prvá príčina tkvie v poňatí dieťaťa ako zatiaľ nevinného obrazu Božieho poškrvneného iba dedičným hriechom. Deti podľa Informatória ešte nevedia presne odlíšiť dobro od zla. Druhý dôvod vyplýva zo schopnosti najmenších vyhnúť sa vďaka svedomitej výchove v rodine trvalému zatrateniu. Tretia príčina súvisí so skutočnosťou, že dieťa je zvláštnym nástrojom Božej slávy, a preto rodičia majú najmenších milovať ako Stvoriteľa a dbať o správnu výchovu potomkov.

Práca Informatória školy materskej pripomínala, že výchova ovplyvňuje telo aj dušu dieťaťa. Duša si podľa J. A. Komenského vyžaduje oveľa väčšiu starostlivosť ako telo. Telo pochádza zo zeme, ostáva zemou, obracia sa k zemi a znovu putuje do zeme. Duša vdýchnutá Bohom vznikla prostredníctvom Boha, v Bohu má zostať a k Bohu má smerovať. Pri výchove musí podľa Informatória dôjsť k navodeniu určitej harmónie medzi dušou i telom dieťaťa. Výchova prospieva všetkým deťom. Čím väčšie nadanie podľa J. A. Komenského deti majú, tým lepšie vlastnosti dokážu nadobudnúť.

Pri výchove najmenších podľa J. A. Komenského treba vyhľadávať najvhodnejšiu príležitosť a najlepší spôsob vo všetkom, čo zdokonaľuje prirodzené predpoklady detí. Človek sa môže oboznamovať so svetom prostredníctvom všetkých zmyslov, samostatnej rozumovej činnosti i praxe. Výchova podľa Informatória ovplyvňuje myseľ, jazyk, ruku či srdce dieťaťa (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 105-106, 109, 120).

J. A. Komenský pripomínal, že k rozvoju najmenších nemôže dochádzať samo od seba bez akéhokoľvek vedenia zo strany rodičov. Výchove dieťaťa sa podľa Informatória

musia venovať obidvaja rodičia. J. A. Komenský nabádal rodičov, aby sa stali sprievodcami či múdrymi radcami najmenších (ČAPKOVÁ, D. 1992, s. 32).

Spis Informatórium školy materskej spájal dosiahnuté pokroky vo výchove najmä so samotnou existenciou detí a ich dobrým zdravím. Rodičom odporúčal starať sa o najmenších tak, aby *v zdravom tele mali zdravú myseľ*⁶⁰ už pred príchodom potomstva na svet.

J. A. Komenský zdôrazňoval, že kvôli dokonalému priebehu tehotenstva sa majú ženy:

1. hneď po zistení, že sú tehotné začať intenzívnejšie ako predtým venovať rozvíjaniu vlastnej zbožnosti nielen prostredníctvom každodenných vrúcnych modlitieb;
2. počas tehotenstva vyhýbať akejkoľvek výstrednosti a dodržiavať zásady správnej výživy⁶¹;
3. chrániť pred nebezpečnými pádmi, prílišným nakláňaním alebo nárazmi, pretože svojou neopatrnosťou dokážu ublížiť sebe i ešte nenarodenému plodu;
4. v priebehu tehotenstva neustále snažiť o citovú vyrovnanosť, pretože keď matky podľahnú neočakávanému vystrašeniu, hnevu či duševnému trápeniu, ich deti potom môžu byť bojzlivé, popudlivé, úzkostlivé, melancholické, chorľavé, predčasne alebo mŕtvonarodené;
5. pri vykonávaní akejkoľvek činnosti stať vrtkými, pohotovými, veselými bytosťami a nie príliš malátnymi, ochabnutými, lenivými tvormi, lebo vlastnosti tehotných žien určujú povahu potomkov (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 49-55).

J. A. Komenský matkám odporúčal dieťa po príchode na svet riadne očistiť, umyť, zabaliť do teplej mäkkej prikrývky a poskytnúť mu vhodnú výživu tvorenú mliekom. Zdraviu dieťaťa prospieva podľa Informatória najmä mlieko vlastnej matky, pretože najmenší sa pred narodením dokážu nasýtiť práve z krvi tehotnej ženy. J. A. Komenský kritizoval odmietanie niektorých matiek odchovať svoje potomstvo, napriek tomu, že ženy majú mlieko iba po pôrode, aby svoje deti vedeli nakŕmiť.

Dojčenie najmenších cudzími ženami J. A. Komenský považoval za vhodné len vtedy, ak ide o nejaký zvláštny prípad, alebo keď je matka veľmi slabá, postihnutá nejakou nákazlivou chorobou či mravne nevychovaná. Odvrhovanie detí matkami a ich kŕmenie

---

⁶⁰ Okrem J. A. Komenského sa o výrok: „*V zdravom tele zdravá myseľ*“ opieral rímsky satirik D. Iunius Iuvenalis (asi 50-127 n. l.) aj J. Locke (1632-1704).

⁶¹ J. A. Komenský budúcim matkám pripomínal, že prechladnutie, nadmerné jedenie i pitie alebo nevhodný pôst často vedie k poškodeniu plodu.

rozvážnymi, mravnými i pobožnými pestúnkami podľa Informatória školy materskej nie je osožné v žiadnom inom prípade, lebo dieťa s mliekom saje dojkinske vlastnosti a nie rysy svojich rodičov.

Mlieko cudzej ženy podľa J. A. Komenského prináša najmenším úžitok iba vtedy, pokiaľ vedie k rozvoju telesných i duševných vlastností človeka. Odopieranie poskytovania výživy dieťaťu zo strany jeho vlastnej matky škodí samotným rodičom aj potomstvu. Takáto výchova najmenších je podľa Informatória v priamom rozpore s prírodou, kde existuje iba málo podobných prípadov medzi divými zvieratami.

J. A. Komenský sa nazdával, že okrem mlieka môžu najmenší postupne začať jesť mäkké, primerane sladké a ľahko stráviteľné jedlá slúžiace ako všedný detský pokrm. Jedlo podľa Informatória prispieva k zväčšovaniu objemu tekutín, ktoré ľudské telo nevyhnutne potrebuje.

Rodičia môžu podľa J. A. Komenského deti živiť len mierne zohriatym mliekom, vodou, slabým pivom, chlebom, maslom, kašou či nejakou zeleninou. Človeku tiež prospieva primeraný spánok, časté hry aj pohyb. Rodičia majú podľa Informatória svojich potomkov chrániť pre škodlivými vplyvmi rozličných liekov⁶², páleníek, vín, horúcich i korenistých nápojov alebo jedál.

J. A. Komenský rodičov nabádal, aby dieťa:

1. prostredníctvom vrúcnych modlitieb zverili Bohu;
2. opatrne brali do rúk, dvíhali, kládli, zahaľovali, pestovali i kolísali, nech sa najmenší nezrania, lebo vzniknuté poškodenia tela aj duše človeka sú spravidla nenapraviteľné;
3. od narodenia, no hlavne, keď začne sedieť, stáť či behať ochraňovali pred:
  - pádom alebo narazením ľubovoľnej časti tela, a to vatou vypchatým šatstvom;
  - akýmkoľvek úrazom pomocou stoličiek, chodúľ alebo kočíkov;
  - zimou aj nepriaznivým počasím poskytnutím vhodného odevu i teplej izby;
4. viedli k správne mu jedeniu aj pitiu, hraniu sa či oddychovaniu;
5. podporovali v každodennom cvičení aj pohybe:

---

⁶² J. A. Komenský upozorňoval, že lieky u najmenších vyvolávajú výrazné ťažkosti s prirodzeným trávením a rastom. Akýkoľvek liek podľa Informatória stráca nadmerným používaním svoj účinok, pretože dieťa si naň postupne zvykne. Deťom treba lieky dávať len vtedy, keď sa skutočne potrebujú zotaviť. Človek ovplyvnený veľkým množstvom liekov podľa J. A. Komenského nikdy nemôže prekypovať silou a pevným zdravím.

- bezpečným kolísaním, pestovaním, prenášaním i kočíkovaním, pokiaľ ešte dieťa samo nevie chodiť;
- uskutočňovaním rozličných činností na vhodnom mieste, keď už najmenší dokážu behať bez cudzej pomoci;

6. rozveseľovali:

- *počas prvého roku:*
  - obozretným kolísaním, čičíkaním spievaním, štrkotaním hrkálky, nosením po dvore, alebo záhrade, bozkávaním či objímaním;
- *v druhom, treťom, štvrtom roku a neskôr:*
  - hrou, naháňaním sa, počúvaním hudby, sledovaním pekného divadelného predstavenia, skúmaním obrazu ... (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 66-71).

Dielo Informatórium školy materskej vyzdvihovalo povinnosť rodičov vychovávať svoje potomstvo tak, aby nedošlo k poškodeniu zdravia dieťaťa. Rodičia by nemali podľa J. A. Komenského najmenším zakazovať nič, čo neodporuje slušnému správaniu a zároveň človeka naplňa príjemnými pocitmi.

Výchova podľa Informatória prispieva k všestrannému rozvoju detí. Obsah výchovy má zodpovedať prirodzenému vývoju človeka z kvalitatívneho aj kvantitatívneho hľadiska. Priebeh výchovy musí určovať fyzická, psychická i mentálna vyspelosť najmenších, aby nedochádzalo k preťažovaniu alebo predčasným stratám energie. Počas výchovy detí predškolského veku treba podľa J. A. Komenského cieľavedome zachovávať prirodzený rytmus činnosti a oddychu. Príručka Informatórium školy materskej upozorňovala na potrebu dodržiavania presnosti a pravidelnosti pri výchove človeka (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 82).

J. A. Komenský zhrnul obsah výchovy najmenších v závere druhej kapitoly pôvodného českého rukopisu Informatória takto: „*Summa tedy toho, k čemuž nevyhnutelně mládež vedena býti má, jest troje toto: Víra a pobožnost, mravové a ctnosti jazyků a všelijakých lidských umění povědomost. A to pořádkem tím, jakž tu připomenuto, ne naopak; napřed jmenovitě pobožnost, potom mravy, naposledy umění literní.*“ Česká verzia Informatória sa zaoberala najprv rozvíjaním pobožnosti (piata kapitola *Jak v pobožnost mládež zavoditi*) a potom mravnosti (šiesta kapitola *Jak v mravích a ctnostech mládež cvičiti*) u detí. J. A. Komenský neskôr zmenil poradie kapitol Informatória školy materskej. Úvahy o zbožnosti tvorili desiatu kapitolu spisu. Pred kapitolu o nábožnosti bola zaradená rozprava o mravnej výchove. Siedma kapitola Informatória zostala zameraná na jazykovú výchovu. Ôsma kapitola spisu sa venovala cvičeniu v činnostiach i prácach. Pôvodná desiatu kapitola

príručky sa stala piatou kapitolou ako vyplynulo z poznámky J. A. Komenského na 35 strane rukopisu Informatória. J. A. Komenský na konci štvrtej kapitoly spisu zrejme dodatočne uviedol, že nerovnaký vývoj detí „*veřejně se toliko ukáže, jak v prvních šesti letech dítky cvičiti: 1. v rozumnosti, 2. v pracech a uměních, 3. v řeči, 4. v mravích a ctnostech, 5. v zbožnosti*“. V poslednej vete štvrtej kapitoly príručky zdôraznil, že kvôli stupňovitosti všetkých zložiek výchovy zaradil do Informatória najprv kapitolu o zdraví či telesnej výchove ako základe všetkého ostatného. Upravené poradie kapitol bolo charakteristické pre nemeckú (1633, 1634, 1636) i latinskú (1657) edíciu Informatória. Členenie zložiek výchovy uvedené na konci druhej kapitoly alebo začiatku štvrtej kapitoly spisu zostalo vo vydaniach, ktoré vznikli počas života J. A. Komenského rovnaké ako v pôvodnom rukopise Informatória („*od pobožnosti k mravům a umění liternímu*“).

J. A. Komenský sa v Informatóriu školy materskej zaoberal šiestimi zložkami výchovy: 1. telesnou výchovou, 2. rozumovou výchovou, 3. pracovnou výchovou, 4. jazykovou výchovou, 5. mravnou výchovou, 6. náboženskou výchovou. Jednotlivé zložky výchovy rozpracované v samostatných kapitolách sa navzájom prelínajú a dopĺňajú (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 88-90), pričom zahŕňajú tiež estetickú výchovu. Zložky výchovy detí do šiestich rokov veku vymedzené v Informatóriu tvoria ucelený systém.⁶³

J. A. Komenský nástojil, aby dieťa ešte predtým než začne navštevovať školu počas zdokonaľovania:

1. rozumových schopností zvládlo základy prírodných vied, fyziky, optiky, astronómie, zemepisu, chronológie, dejepisu, ekonomiky, politiky a poučných podobenstiev;
2. pracovných zručností získalo skúsenosti s napodobňovaním, mechanickou prácou, maľovaním, písaním, dialektikou, aritmetikou, geometriou i hudbou;
3. znalostí jazykov aj umení pochopilo podstatu gramatiky, rétoriky či poetiky;
4. mravov a cností prijalo za svoje poznatky o striedmosti, umiernenosti, pedantnosti, prejavovaní úcty voči starším, poslušnosti, pravdovravnosti, túžbe po cudzích veciach, spravodlivosti, dobrotivosti, pracovitosti, rozvážnosti v reči, trpezlivosti, úslužnosti, ochote, zdvorilosti, ostýchavosti, vážnosti či vonkajších posunkoch alebo pohyboch;
5. viery nadobudlo základy zbožnosti.

---

⁶³ Bližšie o jednotlivých zložkách výchovy uvedených v Informatóriu pozri: ČAPKOVÁ, D. 1968. *Předškolní výchova v díle J. A. Komenského, jeho předchůdců a pokračovatelů*. Praha: SPN, s. 87-127.

Príručka Informatórium školy materskej vymedzila výchovu ako nástroj, ktorý človeku sprostredkúva určité poznatky o okolitom svete, tak aby dieťa vedelo:

1. v rámci **fyziky**:

- jesť, piť, spať, tráviť a rásť, i keď tomu ešte nerozumie;
- *po dovršení druhého alebo tretieho roku* vďaka rozhovorom s rodičmi či pestúnkou pri čičíkaní aj prechádzkach:
  - pochopiť význam pojmov pokrm, nápoj, jesť, piť, oheň, vzduch, voda, zem, zima, teplo, dážď, sneh, ľad, krava, pes, mačka, kôň, vták, ryba ... ;
  - rozlíšiť niektoré rozdiely medzi vecami;
- *v priebehu štvrtého, piateho i šiesteho roku* po predchádzajúcom vysvetlení:
  - rozoznať kameň, piesok, hlinu, strom, konár, list, kvet ... ;
  - opísať hrušku, jablko, čerešňu, hrozno ... ;
  - pomenovať vonkajšie časti ľudského tela a ich funkcie;
  - odpovedať na jednoduché otázky: Čo je to? Čo robíš? Ako sa to volá? Na čo to slúži? atď. (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 44, 73-74);

2. v oblasti **optiky**:

- pozorovať svetlo, pretože ide o prvú vec, ktorú si zdravý človek uvedomuje i všima⁶⁴;
  - *od druhého i tretieho roku*:
    - vnímať svet, ktorý rodičia najmenším odhaľujú:
      - a) ukazovaním niečoho maľovaného alebo farebného, nech to dieťa skúma pohľadom;
      - b) vyzdvihovaním krásy oblohy, stromov, kvetov, tečúcej vody ... ;
      - c) obliekaním potomstva do pekných šiat, lebo sa na to najmenší radi pozerajú;
      - d) podnecovaním dieťaťa, aby si cvičilo zrak aj myseľ vďaka sledovaniu vlastného obrazu v zrkadle;
    - *v štvrtom roku a neskôr* počas prechádzky:
      - prezeráť si záhrady, polia, rieky, zver, stromy, rastliny, kvety, otáčanie mlynov ... ;
      - obdivovať nástenné či knižné maľby ... (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 74-75);
3. v rámci **astronómie**:
- *počas druhého, najneskôr tretieho roku* zásluhou primeraného vysvetľovania zo strany rodičov či varovkyne a pozorovania oblohy:
    - odlíšiť slnko, mesiac i hviezdy;

---

⁶⁴ J. A. Komenský odporúčal, aby matka, otec či pestúanka deťom umožnili pozeráť sa na mierne svetlo, zelenú farbu a všetky mierne ligotavé veci.

- *v priebehu štvrtého aj piateho roku:*
    - uvažovať o vychádzaní alebo zapadáni slnka či mesiaca;
    - pochopiť, že mesiac nemožno vždy vidieť celý;
  - *od šiesteho roku:*
    - objasniť skutočnosť, že zimu charakterizujú krátke dni, no dlhé noci, zatiaľ čo leto sprevádzajú dlhé dni, ale krátke noci ... (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 45, 75-76);
4. v oblasti **zemepisu**:
- *po dovŕšení prvého roku a neskôr:*
    - rozlíšiť kolísku od materinského lona;
  - *od druhého i tretieho roku:*
    - spoznať izbu, v ktorej býva;
    - objaviť cestu von z príbytku;
    - určiť miesto, kde sa má jesť, spať ... ;
    - nájsť zdroj svetla alebo tepla;
  - *v treťom roku:*
    - pomenovať aj charakterizovať svoju izbu, predsieň, kuchyňu, spálňu, dvor, stajňu, záhradu, dom či blízke okolie príbytku;
  - *počas štvrtého roku:*
    - prísť na ulicu, námestie, k susedom aj príbuzným;
  - *od piateho a šiesteho roku:*
    - porozumieť významu pojmov mesto, dedina, pole, záhrada, lúka, les, hora, rieka ... (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 45, 76-77);
5. v rámci **chronológie**:
- vďaka príležitostnému rozhovoru s rodičmi alebo pestúnkou:
    - vnímať rozdiel medzi dňom, nocou, ránom, poľudním, večerom, polnocou ... ;
    - koľkokrát za deň treba jesť, spať i modliť sa;
    - vysvetliť skutočnosť, že:
      - a) týždeň pozostáva zo siedmych dní, ktoré za sebou nasledujú v presne stanovenom poradí;
      - b) šesť dní je všedných, no siedmy deň predstavuje sviatok;
      - c) počas osláv sa nepracuje, ale chodí do kostola na bohoslužby;
      - d) rok zahŕňa tri veľké sviatky: v zime Vianoce, na jar Veľká noc, v lete Turíce;
      - e) v jeseni bývajú obaračky ... (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 77);

6. v oblasti *dejepisu alebo rozpamätúvania sa na minulé veci*:
- *hneď, keď začne hovoriť*:
  - odpovedať na jednoduché otázky: Kto ti to dal? Kde si bol včera? Čo si tam dostal? Čo ti sľúbil dať krstný otec? ai. (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 77-78);
7. v rámci *ekonomiky, čiže schopnosti starať sa o domáce veci*:
- *počas prvého i druhého roku*:
  - rozpoznať matku, otca alebo pestúnku;
  - *od tretieho roku*:
  - postrehnúť, že rodičia prikazujú a ostatní plnia vôľu matky či otca;
  - *vo štvrtom a piatom roku zásluhou rozhovorov s rodičmi, varovkyňou i staršími súrodencami*:
  - začať s vecami zaobchádzať šetrne;
  - objaviť na čo slúžia truhlice, skrine, komory, pivnice, závory, kľúče a ďalšie súčasti príbytku;
  - zistiť, že nie každý človek má všade prístup;
  - spoznať rozličné predmety vo forme hračiek (ide o drevené, prípadne olovené kone, kravy, ovce, kozy, hrable, stoly, stoličky, krčahy, misy ...) (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 78-79);
8. v oblasti *politiky*:
- *od prvých rokov*:
  - vnímať slová ako pán, úradník, radca, starosta, sudca ap., hoci im najmenší ešte nerozumejú;
  - prijať za svoje základné pravidlá slušného správania, ktoré človeku prezrádzajú koho má poslúchať, vážiť si a rešpektovať, aby vzťah dieťaťa k matke, otcovi i ďalším členom rodiny, vrátane čelade bol harmonický (najmenší by mali byť schopní podľa výrazu tváre aj pohybov toho, kto im žartom alebo vážne čokoľvek naznačuje:
- a) správne reagovať, pokiaľ deti niekto osloví;
  - b) pokojne odpovedať na otázky, i keby boli humorné⁶⁵;
  - c) rozlišovať žartovné situácie od vážnych chvíľ;
  - d) postrehnúť, kedy môžu vtip opakovať;

---

⁶⁵ J. A. Komenský pripomínal, že dospelí musia pri vtipkovaní brať ohľad na povahu najmenších. Deti netreba podľa Informatória rozveseľovať napr. počas modlitby, napomínania či dohovárania, aby neboli zmätené.

- e) konať zdržanlivo, keď je to potrebné) (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 79-81);
9. v rámci *poučných podobenstiev*:
- počúvať, pochopiť a zapamätať si rozprávky o zvieratách či iné dôvtipne vymyslené bájky, kde sa väčšinou nachádza mravné ponaučenie (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 81-82);
10. v oblasti *napodobňovania*:
- používať pri zdokonaľovaní vlastného tela, mysle aj údov namiesto skutočných nástrojov hračky (ide o olovené nože, drevené meče, pluhy, vozíky, valčeky, malé mlyny, domčeky atď.)⁶⁶;
  - rozvíjať svoje staviteľské nadanie budovaním domov a stien z blata, triesok, dreva či kameňov (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 85-86);
11. v rámci *mechanickej práce*:
- *od prvého roku* skôr samo od seba ako cvičením:
    - otvárať pri jedení ústa, držať rovno hlavu, obracať oči, chytiť niečo do ruky, sedieť, stáť ... ;
  - *v druhom a treťom roku* zásluhou rôznorodých činností:
    - pochopiť význam pojmov bežať, skákať, točiť sa, hrať sa, zapalovať i zhasínať svetlo, prelievať, premiestňovať, položiť, zhodiť zdvihnúť, postaviť, obrátiť, rozvinúť, zvinúť, ohýbať, narovnať, lámať, rezať ... ;
  - *počas štvrtého, piateho i šiesteho roku*:
    - pohybovať sa a tvorivo pracovať (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 86-87);
12. v oblasti *mal'ovania aj písania*:
- *po dovršení štvrtého alebo piateho roku* pri hre:
    - uhlíkom či kriedou kresliť bodky, čiarky, kríže aj kruhy podľa vlastnej vôle, prípadne podľa vzoru;
    - držať v ruke uhoľ i kriedu a postupne sa začať zdokonaľovať v písaní;
    - porozumieť, čo je bodka čiara ... (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 87-88);
13. v rámci *dialektiky*:
- správať sa rozvážne i nerozumne⁶⁷;
  - rozlíšiť otázku a odpoveď;

---

⁶⁶ Rodičia majú podľa J. A. Komenského potomstvo chrániť pred predmetmi, ktorými by si mohlo samo ublížiť alebo poškodiť iné veci.

⁶⁷ Dieťa podľa Informatória napodobňuje správanie ľudí, ktorí ho obklopujú.

- priamo odpovedať na položené otázky (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 46, 88);

14. v oblasti ***aritmetiky***:

- *počas tretieho roku*:
  - začať počítať najprv do päť, potom do desať;
  - správne vyslovovať číselky, i keď najmä spočiatku najmenší nechápu, čo to je;
  - začať samo od seba uvažovať o počítaní;
- *od štvrtého, piateho a šiesteho roku*:
  - riadne počítať do dvadsať;
  - rýchlo rozpoznať, že sedem je viac ako päť, pätnásť je viac ako trinásť ... ;
  - odlišovať párne a nepárne číslo podľa hry „*párne-nepárne*“ (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 88-89);

15. v rámci ***geometrie***:

- *počas druhého roku*:
  - porozumieť pojmom veľký, malý, dlhý, krátky, široký, úzky, hrubý, tenký, ostrý i tupý;
- *od štvrtého roku*:
  - rozoznať kruh, čiaru, kríž ... ;
  - pomenovať známejšie miery (palec, dlaň, piad', lakeť, siaha, libra, štvrtka, žajdlík ...);
  - samo merať, vážiť aj porovnávať veci, ak dieťa bude dostatočne rozumné (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 46-47, 89);

16. v oblasti ***hudby***:

- *od narodenia*:
  - plakať, pretože nárek je rajská pieseň, v spievaní ktorej nemožno človeku brániť⁶⁸;
- *počas druhého roku*:
  - vnímať melódiu aj harmóniu;
  - tešiť sa z rozličných zvukov (spev, štrngot, hra na hudobné nástroje ...);
- *v priebehu tretieho roku* vďaka každodennému cvičeniu pod dohľadom rodičov či varovkyne:
  - správať sa slušne, dávať pozor a spievať pred i po jedle, na začiatku aj konci modlitby;
  - radovať sa z pobytu v chráme, hlavne keď spieva zhromaždenie ľudí;
- *po dovršení štvrtého roku*:

---

⁶⁸ J. A. Komenský zdôrazňoval, že hudba prospieva zdraviu človeka.

- samo spievať⁶⁹;
- *od piateho roku:*
- spievať hymny a chválospevy na slávu Stvoriteľa (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 47, 89-92);

17. v rámci **gramatiky**:

- *počas prvého roku:*
- vysloviť niektoré hlásky či slabiky (a, e, i, ba, ma, ta ...);
- *od druhého roku:*
- povedať jednoduché celé slová, i keď najmenší ešte nedokážu rozprávať tak, ako dospelí;
- *v treťom roku* vďaka hrám s matkou, sestrou či pestúnkou:
- správne, jasne a zreteľne vysloviť hlásky i slabiky, buď osobitne, alebo v celých, najmä spočiatku kratších slovách⁷⁰;
- *po dovršení štvrtého, piateho aj šiesteho roku* pomocou odpovedí na jednoduché otázky (Čo je to? Čo robíš? Ako sa to volá?):
- rozpoznať a pomenovať všetky veci i činnosti, s ktorými sa najmenší stretávajú doma;
- povedať tramtarara, Nabuchodonozor, konstantinopolčania ... (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 93-95);

18. v oblasti **rétoriky**:

- *počas prvého i druhého roku:*
- odlíšiť veselú aj prísnu tvár, pohrozenie prstom, prikývnutie, odmietnutie ...⁷¹;
- *v treťom roku:*
- popri gestách pochopiť i napodobniť rečnícke zvraty spočívajúce vo vyjadrení otázky, údivu, odmlky ... ;
- odhaliť význam slov;
- *od piateho a šiesteho roku:*

---

⁶⁹ Zaostalejšie deti podľa Informatória netreba nútiť spievať, ale stačí im dať pišťalku, detský bubon alebo husličky, aby mohli vnímať či napodobňovať rôzne zvuky.

⁷⁰ Rozmaznávanie môže podľa J. A. Komenského u dieťaťa vyvolať rečové poruchy, ktoré treba naprávať.

⁷¹ Deti, ktoré nevedia rozprávať podľa Informatória majú rodičia vychovávať prostredníctvom používania rozmanitých gest a posunkov.

- zapamätať si trópy⁷² či ďalšie ozdoby jazyka, ak ich najmenší budú počuť od svojich rovesníkov alebo vychovávateľov (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 95-96);

19. v rámci **poézie**:

- vďaka spevu pestúanky pri detských hrách:
  - vnímať harmóniu i rytmus reči;
  - tliekať rukami a pokojne počúvať veršičky (ťap, ťap, ťapušky ...);
- *od tretieho či štvrtého roku*:
  - spamäti opakovať a v budúcnosti užitočne použiť rýmovačky, ktoré slúžia predovšetkým na utíšenie najmenších;
- *počas štvrtého, piateho i šiesteho roku*:
  - odriekať krátke náboženské verše;
  - rozlišovať poéziu a jednoduchú reč (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 96-98);

20. v oblasti **striedmosti i umiernenosti**:

- jesť, piť alebo spať len v prípade, že na človeka skutočne dolieha hlad, smäd či únava (je nerozumné, aby dieťa:
  - a) jedlo, pilo a spalo proti svojej vôli;
  - b) nadmerne požívalo pokrmy, nápoje i oddychovalo;
  - c) často jedlo alebo pilo všelijaké maškrtky) (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 106-107);

21. v rámci **udržiavania čistoty**:

- *od prvého roku*:
  - vnímať úsilie varovkyne o udržiavanie najmenších v čo najväčšej čistote;
- *počas druhého, tretieho roku aj neskôr*:
  - vyvarovať sa pri jedení a pití zamasteniu vlastných prstov i šiat, mľaskaniu, vyplazovaniu jazyka, oblizovaniu, prskaniu, neslušnému hltaniu ... ;
  - uchovať svoj odev primerane čistý a úmyselne ho nešpiniť (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 107-108);

22. v oblasti **prejavovania úcty voči starším**:

- venovať pozornosť všetkým ľuďom;
- prijať názor človeka, ktorý sa o najmenších stará;
- súhlasiť s dobrým aj zlým hodnotením vlastného správania vysloveným ostatnými ľuďmi⁷³;

---

⁷² Pojem *tróp*, *trópus* označuje nepriame obrazné pomenovanie (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 152).

- vždy dávať na seba pozor (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 108-110);

23. v rámci **poslušnosti**:

- po napomenutí alebo rozumnom potrestaní rodičmi:
  - svoju vôľu premáhať a cudzej vyhovieť;
  - zakaždým splniť príkaz: Nedotýkaj sa toho! Sadni si! Pod' sem! Podaj mi to! ... (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 110);

24. v oblasti **pravdovravnosti**:

- odolať pokušeniu klamať;
- opísať udalosti tak, ako sa skutočne stali;
- pokorne priznať chybu, ak človek urobí niečo zlé⁷⁴ (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 111-112);

25. v rámci **túžby po cudzích veciach**:

- vďaka obozretnému počínaniu rodičov i pestúanky:
  - nepodľahnúť túžbe získať vec, ktorá patrí niekomu inému napriek tomu, že dospelí zvyknú počas prítomnosti detí žartom alebo vážne cudzie veci brať do rúk, skrývať, kradnúť ap. (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 112);

26. v oblasti **prejavovania dobročinnosti či dobrosrdečnosti voči iným**:

- po matkinom alebo otcovom upozornení, že treba pomáhať ostatným ľuďom:
  - radovať sa pri pohľade na rodičov, ktorí dávajú chudobným almužnu;
  - samo poskytnúť almužnu, keď si to rodičia želajú;
  - podeliť sa o všetko s inými⁷⁵ (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 112-113);

27. v rámci **pracovitosti**:

- namiesto zaháľania neustále počas hry robiť rozmanité činnosti⁷⁶ (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 113-114);

---

⁷³ Rodičia podľa Informatória nekonajú správne, keď nikomu nedovolia napomínať potomkov, pričom neustále deti obhajujú. J. A. Komenský odporúčal rodičom viesť najmenších k disciplíne či pokore, pretože inak sa „mladá krv rozohní a uvoľní uzdu svojej neviazanosti a namyslenosti.“ (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 110).

⁷⁴ Spis Informatóriium školy materskej pripomínal, že dospelí neraz nezodpovedne učia deti zval'ovať vinu za spáchaný priestupok na iných ľuďoch.

⁷⁵ J. A. Komenský rodičov nabádal, nech potomkov pochvália za prejavenie dobročinnosti a dobrosrdečnosti voči ostatným ľuďom.

⁷⁶ Keď človeka nezamestnávajú užitočné veci, začne sa podľa Informatória zaoberať škodlivými myšlienkami i skutkami.

28. v oblasti **rozvážnosti v reči**:

- zásluhou starostlivosti rodičov po celý život:
  - rozumne hovoriť i prezieravo mlčať;
  - ticho sedieť pri modlitbách doma alebo v kostole⁷⁷;
  - dávať pozor, keď rodičia potomstvu niečo prikazujú;
  - skôr než čokoľvek vysloví či odpovie na otázky uvažovať nad tým, čo a ako je dobré hovoriť⁷⁸ (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 114-115);

29. v rámci **trpezlivosti**:

- počas druhého roku aj neskôr pomocou napomínania alebo rozumného potrestania rodičmi i vychovávateľkou:
  - ovládať svoju:
    - a) tvrdohlavosť alebo neústupčivosť, aj keď najmenší neraz chcú práve krikom i plačom presadiť vlastnú vôľu;
    - b) zlomyseľnosť, pomstychtivosť a zlosť, ktorá sa prejavuje hryzením, kopaním, ničením všetkého ... ;
    - c) roztopašnosť či bezočivosť, aby človek poslušne vykonával vôľu rodičov a nie iba činnosti, ktoré sám chce;
    - d) túžbu jesť alebo piť veľa sladkostí (med, cukor, ovocie ...) ⁷⁹ (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 115-118);

30. v oblasti **ochoty i úslužnosti**:

- splniť želania rodičov: Dieťa moje, podaj mi to! Zdvihni to! Polož to na lavicu! Daj tomuto žobrákovi almužnu! ...;
- rýchlo konať podľa príkazov dospelých⁸⁰;
- poslúchať starších (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 118-119);

31. v rámci **zdvorilosti**:

---

⁷⁷ Spis Informatórium školy materskej upozorňoval rodičov, aby počas modlitieb deťom nedovolili behať, kričať či rachotiť.

⁷⁸ J. A. Komenský zdôrazňoval, že netreba hovoriť všetko, čo človeku „prinesie slina na jazyk“ (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 115).

⁷⁹ Rodičia i pestúnka majú najmenších podľa Informatória chrániť pred všetkými škodlivými vecami. Dieťa musí byť neustále zamestnané nejakou činnosťou, bez ohľadu na jeho nespokojnosť. Výchova v rodine podľa J. A. Komenského pomáha človeku rýchlo sa zbaviť zlých vlastností.

⁸⁰ Spis Informatórium školy materskej pripomínal, že dospelí majú vždy brať ohľad na vek aj schopnosti dieťaťa.

- vďaka rodičom:
  - správať sa vládne, pozdraviť sa, ukloniť sa, podať ruku, poďakovať sa za darčeky ... ;
  - matke, otcovi i iným ľuďom prejavovať úctu aj láskavosť⁸¹ (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 43, 119);

32. v oblasti *ostýchavosti i vážnosti*:

- všetko robiť úctivo a skromne, aby sa u človeka nevyskytla nijaká roztopašnosť či divokosť;
- určiť voči komu si čo môžu najmenší dovoliť;
- uvážlivo používať gestá (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 43, 119);

33. v rámci *vonkajších posunkov a pohybov*:

- dobre sedieť, rovno stáť, správne chodiť, a to bez hrbenia, kolísania, kývania či tackania sa;
- prosiť, ak najmenší čosi potrebujú;
- poďakovať, keď človek niečo dostane;
- pozdraviť, pokiaľ dieťa dakoho stretne;
- podať ruku alebo sa ukloniť, keď človek niekomu zdraví;
- sňať z hlavy čiapku a zložiť si ruky, ak sa najmenším prihovoria starší (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 120);

34. v oblasti *zbožnosti*:

- počas druhého roku vďaka spolupráci rodičov s prírodou aj Bohom, ktorú prehľbujú modlitby matiek i otcov, alebo prijatie svätého krstu najmenšími:
  - mlčať, ticho sedieť či stáť, zložiť ruky a mať ich zopäté pri modlitbe pred jedlom aj po jedle⁸²;
  - pochopiť, že pri modlitbe treba dvíhať oči k nebu, lebo tam prebýva Stvoriteľ;
  - pokľaknúť, zložiť ruky, pozeráť hore a odriekať krátke modlitby;
  - spamäti opakovať modlitbu Otče náš;
- v priebehu tretieho alebo štvrtého roku, pokiaľ ide o zaostalejšie dieťa:
  - spamäti odriekať Vyznanie viery;
  - rozlíšiť modlitbu od toho, čo nie je modlitbou;

---

⁸¹ Deti sa podľa J. A. Komenského musia v zdvorilosti zdokonaľovať, aj keď pre niektorých ľudí je slušnosť prirodzená.

⁸² Najmenší sa podľa Informatória primerane správajú len vtedy, ak im rodičia dávajú dobrý príklad.

- porozumieť slovám rodičov o Stvoriteľovi, podľa ktorých človek dosiahne „*raj božských slastí*“, ak sa bude rád modliť a poslúchať matku i otca;
- uvedomiť si, že Pán trestá smrťou zlých aj neposlušných;
- prejaviť Bohu úctu, klaňať sa mu a milovať ho;
- samo zopakovať Desatoro v prítomnosti matky, otca, vychovávateľky či inej osoby⁸³;
- *po dovršení piateho a šiesteho roku:*
  - spamäti odriekať rannú i večernú modlitbu;
  - rozpoznať požehnanie jedla od poďakovania za pokrm;
  - spievať piesne (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 40-41, 121-136).

Deti v predškolskom veku podľa J. A. Komenského si majú osvojiť obsah výchovy, ktorý je inšpiratívny i v dnešnej dobe predovšetkým z hľadiska vyzdvihovania potreby: 1. Zhrnúť najdôležitejšie poznatky pre určitý základný vekový stupeň. 2. Zatriediť poznatky do systému, ktorý deťom postupne poskytne pravdivý celistvý obraz skutočnosti v súvislosti s vývojom spoločnosti. 3. Na základe sústavy poznatkov učiť deti chápať súvislosť medzi javmi. Sústava poznatkov sa stáva predpokladom pre vytváranie svetonázoru detí (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 228).

O aktuálnosti obsahu predškolskej výchovy vymedzenom v Informatóriu školy materskej pre súčasnosť svedčia kurikulárne dokumenty *Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách* (1999) či od roku 2008 schválený a pre materské školy aktuálny *Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie*, ktoré ovplyvnili formovanie telesných i duševných vlastností detí v materských školách na Slovensku.

Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách (1999) takto opisoval vybrané zložky (okruhy) výchovy, ktoré treba u detí v materskej škole rozvíjať:

Telesná výchova prispieva k zachovaniu fyzického či psychického zdravia najmenších. Vďaka pohybu, ktorý je pre dieťa prirodzenejší ako pokoj, dochádza k zdokonaľovaniu psychomotorických spôsobilostí človeka. Každodenné uspokojovanie potreby pohybu vytvára priaznivé biologické aj psychologické predpoklady na osvojenie rôznych zručností, pri učení ktorých najmenší, na rozdiel od starších osôb, takmer nepocitujú psychické zábrany, akými sú úzkosť či strach z neznámej činnosti, odhad možných nebezpečenstiev a dôsledkov nesprávne vykonaného cvičenia či obavy z neúspechu. V pohybových činnostiach sa rozvíja individualita, prosociálne správanie aj vôľové vlastnosti

---

⁸³ Rodičia, pestúnka a iné osoby podľa J. A. Komenského musia dieťa napomenúť, keď sa pri modlitbe pomýli, obzerá okolo seba, vrtí či rozhadzuje rukami.

dieťaťa. Telesná výchova ovplyvňuje fyzický, psychický, sociálny, morálny či emocionálny vývin človeka.

Pracovná výchova podporuje vytváranie technických zručností, praktických poznatkov, postojov aj citov dieťaťa. Osvojenie pracovných spôsobilostí pomáha najmenším zvyknúť si na okolitý svet z hľadiska manipulovania s predmetmi či nadobudnúť relatívnu nezávislosť od dospelých. Človek prejavuje prirodzenú túžbu po činnosti, a preto je takmer neustále aktívny. Dieťa mnohokrát metódou pokusu a omylu overuje základné princípy fungovania vecí. Každý úkon najmenší vnímajú ako hru. Radosť či uspokojenie človeku prináša skôr proces, než výsledok a účel činnosti. Prostredníctvom pracovnej výchovy dieťa získava pozitívny vzťah k práci, zdraviu seba i iných ľudí alebo životnému prostrediu.

Prosociálna výchova súvisí so vznikom mravnej identity najmenších. Človek sa vďaka pochopeniu vlastnej podstaty začleňuje do rodiny či najbližšieho okolia. Úspešnosť socializácie je podmienená možnosťami mnohostrannej interakcie dieťaťa s prostredím. V tomto procese sa utvára tiež individualita a rozvíja prosociálne cítenie i správanie človeka. Konkrétne správanie si najmenší osvojujú pomocou imitácie správania dospelých. Je dôležité, aby dieťa obklopovali ľudia, ktorých správanie ovplyvňujú humánne hodnoty. Najmenší sa postupne orientujú vo vlastných pocitoch a duševných stavoch, pričom nadobúdajú schopnosť správne reagovať v situáciách ohrozujúcich ich zdravie.

Rozumová výchova ovplyvňuje pociťovanie, vnímanie, myslenie, reč, pozornosť, emócie, vôľu či správanie najmenších. Významný je vrodenný potenciál dieťaťa. Prostredníctvom rozumovej výchovy si človek osvojuje vedomosti, zručnosti, návyky, zvyky, postoje, názory aj hodnotový systém. Informácie, ktoré dieťa získava o svete mu pomáhajú úspešne sa orientovať v prostredí, kde žije. Rozumová výchova zoskupuje tri relatívne samostatné výchovné okruhy späté so zdokonaľovaním poznania, jazykovej výchovy i základných matematických predstáv u najmenších.

Rozvíjanie **poznania** vyplýva z prirodzenej túžby dieťaťa oboznamovať sa so svetom. Z hľadiska účinnosti osvojenia relatívne uceleného systému poznatkov, postojov a všeludských hodnôt má pre najmenších určujúci význam stimulujúce prostredie (vecné i sociálne) aj opakované podnety. Pri zdokonaľovaní zmyslového poznávania sa obohacujú pocity, vnímanie či predstavy človeka. Na základe zmyslového alebo bezprostredného poznávania sa utvára všeobecné sprostredkované poznávanie, ktoré súvisí s procesom myslenia, reči aj fantázie. Rozvíjaním pozornosti i pamäti sa prehlbujú poznávacie schopnosti najmenších. Dieťa prejavuje radosť z poznávania a cesta za poznaním pre neho znamená

zaujímavú hru, kde uplatňuje poznávacie city, záujmy či schopnosti a nadobúda pomerne trvalé návyky, zručnosti i vedomosti.

Jazyková výchova kultivuje rečový prejav najmenších. Jazyk a reč sprevádza takmer každú ľudskú činnosť. Deti vďaka reči vyjadrujú nielen svoje predstavy či skúsenosti, ale tiež pocity, nálady, dojmy, zážitky, potreby, želania aj túžby, ba dokonca i obavy alebo nádeje. Verbálny prejav najmenších je spätý s rečou tela. Jazyk sa prostredníctvom sociálnej a citovej komunikácie postupne stáva nástrojom myslenia i regulátorom správania dieťaťa. Jazykový aj rečový rozvoj človeka determinuje podnetnosť prostredia.

Formovanie **matematických predstáv** a vytváranie pozitívneho vzťahu k matematike u najmenších má mimoriadny význam. Rozvíjanie vlastností a zručností ako sú presnosť, pozornosť, schopnosť systematicky pracovať, zdokonaľovanie tvorivého i logického myslenia alebo posilňovanie sebadôvery možno realizovať práve pomocou matematiky. Matematické predstavy poskytujú človeku obraz o veľkosti, tvare, množstve aj umiestnení rozličných predmetov či javov. Matematické predstavy prispievajú k skvalitneniu rozumovej činnosti, logického myslenia, jazykových a komunikačných spôsobilostí najmenších. Schopnosť využívať matematiku získavajú deti na základe priamej účasti na kolobehu sveta, ktorý ich obklopuje.

Estetická výchova integruje hudobný, tanečný, výtvarný, literárny či dramatický prežitok do jedného komplexného estetického zážitku, a tak kultivuje kognitívne, psychomotorické i afektívne vlastnosti najmenších. Umenie priaznivo pôsobí na stav fyzickej aj psychickej pohody človeka. Dieťa citlivo vníma i prežíva estetické podnety, pričom má schopnosť objaviť krásu v umení aj prírode. Dispozícia nachádzať ladnosť vo svete najmenším pomáha získať pozitívny vzťah k prírode (GUZIOVÁ, K. et al. 1999, s. 33-37, 58-61, 76-78, 91-97, 123-126, 141-142, 152-154).

Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie (2008) zdôrazňuje formovanie základov kľúčových kompetencií, ktoré sú koncipované v profile absolventa materskej školy. Medzi kľúčové kompetencie sú zaradené:

1. **psychomotorické kompetencie**

- *dieťa na konci predprimárneho vzdelávania:*
  - a) používa v činnosti všetky zmysly;
  - b) ovláda pohybový aparát a telesné funkcie;
  - c) prejavuje túžbu a ochotu pohybovať sa;
  - d) ovláda základné lokomočné pohyby;

- e) používa osvojené spôsoby pohybových činností v nových, neznámych, problémových situáciách;
- f) využíva globálnu motoriku prekonávaním prírodných a umelých prekážok;
- g) prejavuje grafomotorickú gramotnosť;
- h) správa sa ohľaduplne k svojmu zdraviu a k zdraviu iných;
- i) prejavuje pozitívne postoje k zdravému životnému štýlu;

2. **osobnostné (intrapersonálne) kompetencie**

• *dieťa na konci predprimárneho vzdelávania:*

- základy sebauvedomenia

- a) uvedomuje si vlastnú identitu;
- b) prejavuje v správaní vzťah k sebe a iným;
- c) vyjadruje svoje pocity a hodnotí svoj vlastný aktuálny citový stav;
- d) odhaduje svoje možnosti a spôsobilosti;
- e) správa sa sebaisto v rôznych situáciách;
- f) uvedomuje si dôsledky svojho správania vzhľadom na iné osoby;

- základy angažovanosti

- a) presadzuje sa s ohľadom na seba aj druhých;
- b) obhajuje seba a iných, chorých, osoby so zdravotným znevýhodnením, slabých a bezbranných;
- c) zaujíma sa o dianie v rodine, v materskej škole a bezprostrednom okolí;

3. **sociálne (interpersonálne) kompetencie**

• *dieťa na konci predprimárneho vzdelávania:*

- a) pozerá sa na svet aj očami druhých;
- b) správa sa empaticky k svojmu okoliu;
- c) správa sa v skupine, kolektíve podľa spoločenských pravidiel a noriem;
- d) hrá sa a pracuje vo dvojici, v skupine, kolektíve;
- e) plánuje, organizuje a hodnotí činnosť;
- f) zotrva v hre a inej činnosti a dokončí ju;
- g) preberá spoluzodpovednosť za seba i za činnosť skupiny;
- h) nadväzuje spoločensky prijateľným spôsobom kontakty s druhými a udržiava s nimi harmonické vzťahy;
- i) rieši konflikty s pomocou dospelých alebo samostatne;
- j) pomáha druhým s pomocou dospelých aj samostatne;

- k) akceptuje a rešpektuje multikultúrne odlišnosti detí a dospelých;
- l) prejavuje ohľaduplnosť k svojmu prostrediu;

4. **komunikatívne kompetencie**

- *dieťa na konci predprimárneho vzdelávania:*
  - a) vedie monológ, nadväzuje a vedie dialóg a rozhovor s deťmi i dospelými;
  - b) počúva aktívne a s porozumením myšlienky a informácie z rôznych médií;
  - c) vyjadruje a komunikuje svoje myšlienky, názory;
  - d) reprodukuje oznamy, texty;
  - e) vzhľadom na situáciu volí primeraný, kreatívny spôsob komunikácie;
  - f) komunikuje osvojené poznatky;
  - g) prejavuje predčitateľskú gramotnosť;
  - h) chápe a rozlišuje, že niektorí ľudia sa dorozumievajú aj inými jazykmi;

5. **kognitívne kompetencie**

- *dieťa na konci predprimárneho vzdelávania:*
  - základy riešenia problémov
    - a) hľadá a objavuje súvislosti medzi jednotlivými informáciami, objavuje tie, ktoré sú nápomocné pri riešení problému;
    - b) rieši samostatne alebo s pomocou učiteľa problémy v osobnej a spoločenskej rovine;
    - c) rieši jednoduché problémové úlohy;
    - d) uplatňuje v hre a rôznych situáciách matematické myslenie;
  - základy kritického myslenia
    - a) porovnáva podobnosti a rozdiely predmetov, javov, osôb atď.;
    - b) odôvodňuje svoje názory, prejavuje postoje, vyslovuje jednoduché úsudky;
    - c) hodnotí spontánne a samostatne vo svojom bezprostrednom okolí, čo sa mu páči/nepáči, čo je správne/nesprávne, čo je dobré/zlé na veciach, osobách, názoroch;
  - základy tvorivého myslenia
    - a) uplatňuje vlastné predstavy pri riešení problémov;
    - b) nachádza neobvyklé odpovede alebo riešenia;
    - c) objavuje a nachádza funkčnosť vecí, predstáv alebo myšlienok, uvedomuje si ich zmeny;
    - d) objavuje algoritmus riešenia úloh pokusom a omylom alebo podľa zadávaných inštrukcií, odstraňuje prípadnú chybu;

6. **učebné kompetencie**

- *dieťa na konci predprimárneho vzdelávania:*
  - a) prejavuje zvedavosť a spontánny záujem o spoznávanie nového;
  - b) využíva primerané pojmy, znaky a symboly;
  - c) pozoruje, skúma, experimentuje;
  - d) objavuje a hľadá súvislosti medzi vlastnými skúsenosťami a poznatkami;
  - e) aplikuje v hre, rôznych aktivitách a situáciách získané poznatky a skúsenosti;
  - f) kladie otázky a hľadá odpovede, aby porozumelo obklopujúcejmu svetu vecí, javov, dejov a vzťahov;
  - g) učí sa spontánne (vlastnou zvedavosťou) aj zámerne (pod učiteľovým vedením);
  - h) vyvíja vôľové úsilie v hre a inej činnosti;
  - i) prekonáva prekážky v učení;
  - j) plánuje a organizuje si optimálne prostredie na činnosť;
  - k) prejavuje aktivitu v individuálnom i skupinovom učení;
  - l) hodnotí vlastný výkon, teší sa z vlastných výsledkov, uznáva aj výkon druhých;
  - m) zvláda základy učenia sa na základe osobnej motivácie;
  - n) naučí sa pracovať s hračkami, knihou, učebnými pomôckami;
  - o) sústreď sa primerane dlhý čas na hru a na zámernú riadenú výchovno-vzdelávaciu činnosť;

7. **informačné kompetencie**

- *dieťa na konci predprimárneho vzdelávania:*
  - a) prejavuje radosť zo samostatne získaných informácií;
  - b) využíva rôzne zdroje získavania a zdromažďovania informácií aj mimo materskej školy (od osôb v okolitom prostredí, z detských kníh, časopisov a encyklopédií, prostredníctvom informačno-komunikačných technológií, z rôznych médií) (GUZIOVÁ, K.-PODHÁJECKÁ, M. et al. 2008, s. 7-10).⁸⁴

---

⁸⁴ Bližšie o Štátnom vzdelávacom programe ISCED 0 pozri: GUZIOVÁ, K.-PODHÁJECKÁ, M. 2008. Štátny vzdelávací program ISCED 0. *Právo v materskej škole 1. Materská škola v školskom systéme*. Bratislava: Josef Raabe Slovensko, s.r.o.-odborné nakladateľstvo. 22 s. ISBN 978-80-89182-19-0. GUZIOVÁ, K.-PODHÁJECKÁ, M. 2008/2009. Kurikulárny dokument predprimárneho vzdelávania. In *Predškolská výchova*, roč. 63, č.1, s. 1-10. PODHÁJECKÁ, M. 2009. *Dieťa a svet v kontexte vysokoškolskej prípravy učiteľov*. In *Príprava učiteľov v procese školských reforiem. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Prešov: Pedagogická fakulta PU v Prešove, s. 24-38. ISBN 978-80-555-0024-9. [elektronický zdroj]

J. A. Komenský neustále vyzdvihoval súvislosť medzi obsahom a metódami výchovy najmenších (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 82). Pri výchove detí odporúčal využívať metódu analýzy, syntézy a synkrízy. Vďaka rozboru, zloženiu do celku i porovnávaníu podľa J. A. Komenského dokážu ľudia pochopiť zmysel života aj vývoj sveta smerujúci k celkovej harmónii či jednote. Pri kombinovaní postupov analýzy, syntézy aj synkrízy sa môže začať všeobecnou syntézou, teda predstavením celku, ktorého zloženie či funkcie deti ešte nepoznajú. Potom podľa J. A. Komenského musí nasledovať analýza, ktorá rozoberá celok na časti (ČAPKOVÁ, D. 1992, s. 69, 74). Zároveň má prebiehať synkríza, čiže špecifický spôsob porovnávaní založený na predpoklade, že vo svete prírody i ľudského bytia vládne poriadok, ktorý všetkým prechádza a vo všetkom sa rovnako odráža (KASPER, T.-KASPEROVÁ, D. 2008, s. 18). Synkríza dokáže odhaliť podstatu, vzťahy i funkciu vecí a všetky poznatky dať do určitého súladu. Po pozornom uplatnení synkrízy treba uskutočniť záverečnú syntézu, ktorá môže objasniť akúkoľvek vec v plnej zložitosti. J. A. Komenský zdôrazňoval, že pri poznávaní sveta najmenšími sa musí ustavične sledovať vzťah medzi zmyslovým vnímaním a prechodom k mysleniu (ČAPKOVÁ, D. 1992, s. 74, 77-78).

Spis Informatórium školy materskej upozorňoval na význam spojenia vnímania s pohybom u detí (ČAPKOVÁ, D. 1992, s. 74). Správanie i konanie najmenších odporúčal ovplyvňovať najmä prostredníctvom dobre riadenej hry. J. A. Komenský považoval hru za rovnako dôležitú pre vývoj človeka ako výživu alebo spánok. Počiatky detských hier rozpoznal v prirodzených pohyboch údov aj rozprávání. Pred hrami v pokoji uprednostňoval pohybové hry, ktoré napodobňujú prácu dospelých a odzrkadľujú okolie najmenších (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 96). Hry podľa J. A. Komenského podporujú zdravie dieťaťa, vychovávajú jeho zmysly, zdokonaľujú pohyby, zručnosť, vrtkosť, duševnú sviežosť i bystrosť (PODHÁJECKÁ, M. 1992, s. 84). Pri hre sa môžu najlepšie prejaviť záujmy, sklony aj špecifické schopnosti človeka (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 96, 121). Najmenších netreba nútiť do hry, ale skôr ukázať im spôsob, ako sa majú hrať a správať počas hry (PODHÁJECKÁ, M. 1995, s. 105). Hra podľa Informatória musí byť prirodzenou súčasťou výchovy človeka v rodine i v škole.

Na významnosť hry poukazujú aj kurikulárne dokumenty *Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách* (1999) či *Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie* (2008), ktoré, hru pokladajú za hlavný prostriedok, metódu aj organizačnú formu výchovy detí v predškolskom veku. Ide v pravom zmysle slova o renesanciu hry.

J. A. Komenský vyzdvihoval potrebu rozvíjať telesné i duševné vlastnosti detí metódou dobrého príkladu, včasného rozvážneho poučovania a precvičovania či primeraných odmien alebo trestov.

Rodičia sa podľa Informatória musia ustavične správať rozumne, mravne i zbožne, pretože najmenší spravidla sami od seba napodobňujú všetko, čo vidia robiť iných ľudí. Deti treba primerane napomenúť či potrestať, ak urobia niečo zlé. Rodičia majú podľa J. A. Komenského deti za dobré správanie odmeniť najmä pochvalou.

Práca Informatória školy materskej rozlišovala dva spôsoby pokarhania najmenších. Prvý spôsob pokarhania zahŕňa okríknutie dieťaťa v prípade, že robí niečo zlé. Druhý spôsob pokarhania tkvie v udieraní najmenších rukou alebo palicou. Prísnejšie napomenutie spojené so zahanbením, dohováraním i pohrozením nemá podľa J. A. Komenského dieťa vystrašiť, ale prinútiť k náprave vlastného správania. Spis Informatória školy materskej zdôrazňoval, že najmenší si za každé zlepšenie správania zaslúžia pochvalu.

J. A. Komenský varoval rodičov pred prejavovaním prílišnej zhovievavosti i veľkej krutosti voči deťom. Rodičov nabádal, nech si najmenších dostatočne všímajú, nestále o potomstvo dbajú po každej stránke a patria k radostným spoločníkom detí (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 237).

Dieťa ako bytosť mysliacu, aktívnu, činorodú, samostatnú aj slobodnú (DARGOVÁ, J. 1995, s. 33) má podľa Informatória každý národ vychovávať vo vlastnom jazyku pomocou uplatňovania zásad založených vždy na postupe od známeho k neznámemu, od jednoduchého k zložitému, od blízkeho k vzdialenému (HAMADA, M. 1991, s. 11), od hmotného k abstraktnému atď. J. A. Komenský zdôrazňoval, že pri výchove treba brať ohľad na vek aj schopnosti najmenších.

Prirodzené predpoklady detí do šiestich rokov veku sa podľa Informatória môžu najlepšie zdokonaľovať v „škole materskej“ alebo v „matčině klíně“, teda v rodine (KUMPERA, J. 1992, s. 197). Vzťahy všetkých členov rodiny majú byť harmonické, lebo tvoria základ ďalších vzťahov ovplyvňujúcich život človeka (ČAPKOVÁ, D. 1992, s. 31). Rodina sa podľa J. A. Komenského vie o najmenších dokonale postarať z viacerých dôvodov. Prvý dôvod upozorňuje na skutočnosť, že dieťaťu v útlom veku môže správnu opateru poskytnúť iba matka. Druhá príčina súvisí s rozvojom mozgu človeka. Do piateho alebo šiesteho roku najmenším podľa Informatória stačia poznatky, ktoré si vlastnou vôľou, nenásilne a hravo osvoja v rodine. Tretí dôvod zdôrazňuje potrebu dať dieťaťu dostatok času na zosilnenie. Príliš skoré zamestnávanie človeka školskými povinnosťami podľa J. A. Komenského neprináša žiaden ošoh. Štvrtá príčina vyplýva z predpokladu, že v rodine sa

najmenší dokázu cvičiť v zbožnosti, slušných mravoch (najmä úctivosti, poslušnosti, pozornosti voči starším), múdrosti, obratnosti i výslovnosti.

Keďže rodičia podľa Informatória nie sú vždy spôsobilí vychovávať potomstvo, starostlivosť o najmenších musia potom v materskej škole zabezpečiť múdre, pobožné a mravné pestúanky.

J. A. Komenský pripomínal, že všestranný rozvoj najmenších môžu okrem rodičov či vychovávateľov podporiť najmä rovesníci, teda iné deti v útlom veku alebo škola.⁸⁵

Práca Informatorium školy materskej považovala rovesníkov za skupinu ľudí, v ktorej sa neprejavuje žiadne úsilie o nadvládu nad ostatnými, donucovanie, strach alebo bojovnosť, ale vyskytuje sa láska, úprimnosť, rozmanité priame otázky či odpovede. Rodičov nabádala, aby potomstvu dovolili takmer denne sa stýkať, hrať aj rozprávať s inými deťmi.

Škola sa podľa J. A. Komenského musí pre deti stať „*hrou, kde budú s radosťou a úspešne prospievať*“ (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 146-147). Učiteľom treba do výchovy zveriť deti po dovršení šiesteho roku. Ak deti začnú chodiť do školy neskôr, stanú sa spravidla lenivými. Záhaľka podľa Informatória škodí telu aj duši človeka. J. A. Komenský však zdôrazňoval, že dieťa sa nemusí na vyučovaní pravidelne zúčastňovať od šiestich rokov. Dieťa sa v závislosti od nadania môže podľa Informatória v škole začať zdokonaľovať o šesť mesiacov či rok skôr alebo neskôr. Priemerné deti sa majú pravidelne na vyučovaní zúčastňovať od šiesteho alebo siedmeho roku. O výchove nadaných i menej schopných detí v škole sa podľa J. A. Komenského treba poradiť s učiteľmi, prípadne inšpektormi.

Práca Informatorium školy materskej vymedzila znaky, ktoré poukazujú na schopnosť detí pravidelne navštevovať školu. Pri posudzovaní školskej pripravenosti treba podľa J. A. Komenského zohľadňovať, či dieťa:

1. vie všetko, čo sa malo naučiť v materskej škole;
2. sleduje položené otázky a má primeraný úsudok;
3. prejavuje túžbu po hlbšom vzdelávaní (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 140-141).

Školská pripravenosť dodnes predstavuje významný fenomén ovplyvňujúci život človeka. Ide o komplexný jav týkajúci sa stupňa telesnej, rozumovej, emocionálnej i sociálnej vyspelosti detí v predškolskom veku. Školská pripravenosť podmieňuje úspešný vstup dieťaťa do školy. Deti sa môžu začať zúčastňovať na vyučovaní vtedy, keď dokážu plniť nároky školy bez väčšej námahy a pritom podávať výkony primerané svojim schopnostiam.

---

⁸⁵ Pojem *škola* znamenal pôvodne voľný čas. Slobodní a bohatí občania sa práve vtedy venovali vzdelávaniu, resp. hrám (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 152).

J. A. Komenský pripomínal, že túžbu chodiť do školy a vlastnosti využiteľné počas vyučovania majú u najmenších rozvíjať rodičia. Matky i otcovia podľa Informatória môžu svojim potomkom:

1. rozprávať, že sa budú:
  - v škole stretávať s inými deťmi;
  - hrať a učiť písmená;
2. hovoriť o význame školy i učenia pre človeka;
3. dať do ruky kriedu, nech najmenší na lavicu, stôl alebo tabuľku kreslia čo chcú, pretože potom dokážu lepšie písať aj rozoznávať písmená;
4. vštepovať lásku i dôveru k učiteľom, prípadne škole tým, že rodičia budú:
  - o učiteľovi sa vyjadrovať úctivo;
  - vyzdvihovať vzdelanie, múdrosť, spravodlivosť, láskavosť, dobrotivosť a priateľskosť učiteľov voči deťom;
  - najmenším opisovať učiteľa ako osobu, ktorá im vždy všetko objasní a ukáže;
  - usilovať sa deťom vysvetliť, že učiteľ im prejaví lásku len ak zostanú poslušné;
  - posilať potomstvo k učiteľovi s nejakým darčekom, lebo povinnosťou učiteľa je rozprávať sa s deťmi a zároveň im ukázať niečo zaujímavé, čím najmenší môžu byť dokonca obdarovaný;
5. pomocou vrúcnych modlitieb vyprosovať od Boha požehnanie súvisiace s výchovou detí v škole (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 141-150).

Rodičia si podľa J. A. Komenského musia uvedomiť, že predškolská výchova tvorí prirodzený predpoklad pre ďalšie zdokonaľovanie najmenších pod vedením učiteľa. Učitelia sa majú oboznámiť so základmi predškolskej výchovy, aby mohli pomôcť rodičom i deťom zvládnuť prechod do školy. U rodičov aj učiteľov treba podľa Informatória vzbudiť záujem najmä o cieľ, obsah či metódy výchovy najmenších (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 240).

Spolupráca rodiny a školy podľa J. A. Komenského podmieňuje prirodzený vývoj dieťaťa. Pri výchove treba vždy brať ohľad na vek aj schopnosti najmenších. Výchova má podľa Informatória človeku pomôcť byť šťastným i úspešným v harmónii s prírodou. J. A. Komenský vyzdvihoval vplyv zmyslového poznávania, čínorodosti, hravosti a zvedavosti na rozvoj telesných i duševných síl najmenších (KUMPERA, J. 1992, s. 247).

Príručka Informatorium školy materskej podala stále inšpiratívny program predškolskej výchovy, založený na aktivitách dieťaťa realizovanej v rozličných činnostiach (PODHÁJECKÁ, M. 1992, s. 84).